

Qərənfil QULIYEVA

1920-30-CÜ İLLƏR SOVET DÖVRÜ MƏTBUATŞÜNASLIĞI

РЕЗЮМЕ

Творчество выдающегося деятеля истории печати Азербайджана всегда находилось в центре внимания. Основная цель научной статьи изучено творчества. Современность анализируются как эстетическая категория в драмах связанных с историческими и личностями. Ему не раз предлагали, чтобы он создавал произведения в соответствии с идеологическими установками времени, но писатель был далек от этого. И в 1920-30-е годы литературный процесс в методологическом и идеологическом отношении развивался в соответствии с принципами социалистического реализма.

Одним из тех ученых следователей, кто вложил больше труда в исследование азербайджанской литературы и прессы считается Н.Ахундов. Современность анализируются как эстетическая категория в драмах связанных с историческими и личностями. Он написал исследовательские произведения о возрождении и развитии истории печати Азербайджана XIX и начало XX в.в.; А также произведения затрагивающие историю и развитие цензуры и препятствующая развитию печати.

Ключевые слова: идеология, общество, политическая среда, социальная проблема, методологический литературная критика

SUMMARY

Modernity is investigated as aesthetic category in drama associated with historical events and personalities. Main principles of modernity are determined as aesthetic category at the result of comparative analysis. In spite of taking subjects from history, here are also shown the necessary to give means to a modern period from history here are also shown the necessary to give means to a modern period with social-moral problems and attention needs. Though he was invited for writings on ideological principles he refused this proposal. In the 1920-1930s literary process in the methodological and ideological relations were developing in accordance with the principles of socialist realism. He wrote some investigation plays dealing with the creation history and development of Azerbaijan press at the end of XIX and in the beginning of XX century.

Key words: ideology society political environment social problem literary criticism methodologica

20-ci yüzillik yalnız Azərbaycanda deyil, bütün başər tarixində çox görkəmli yer tutsa da həm son dərəcə mürəkkəb, ziddiyyətli, həm də şərəfli bir tarixlə yaddaşlara həkk edildi. Hər bir ölkə, hər bir xalq bu yüzillikdə öz xalqı, ölkəsi üçün nələr əldə etdiyini, və yaxud nələr itirdiyini bilməlidir. Biz də Azərbaycanın keçdiyi yolu araşdırmalı, tədqiq etməliyik. Çünki bu dövr xüsusən də 20-ci yüzilin əvvəlində və sonunda Azərbaycan xalqı öz azadlığına, müstəqilliyinə qovuşmaq üçün çox böyük fəciələrə məruz qaldı. Belə fəciələrdən biri 1920-ci ilin aprelində baş verdi. 1920-ci il aprel 28-də Sovet Rusiyası qoşunları yerli bolşeviklərin əli ilə silahlı çevriliş edərək Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin qanuni hakimiyyətinə son qoymaqla Azərbaycan tarixində uzun illər davam edən totalitar rejimin əsasını qoydu və mətbuat vahid ideologiyanın- əvvəl bolşevik, sonra kommunist ideologiyasının təbliğinə səfərbər edildi.

Bununla da partiya sovet-mətbuatı sisteminin yaranma prosesi başladı və partiya-sovet mətbuatı yeni tipli mətbuat oldu. Əslində bu mətbuat Böyük Oktyabr sosialist inqilabından əvvəlki bolşevik mətbuatının davamcısı idi. Bolşevik mətbuatından əvvəl isə 19-cu yüzilliyin ortalarında marksizmin təşəkkül ilə əlaqədar yeni tipli inqilabi-proletar mətbuatı meydana gəlmiş və Rusiyada onun ideyalarını bolşevik mətbuatı geniş təbliğ etmişdir. İnqilabi-proletar mətbuatını "fəhlə mətbuatı" da adlandırırdılar. Bu haqda V.İ.Lenin "Rusiyada fəhlə mətbuatının keçmişindən" sərəlvhəli məqaləsində yazırdı: "Rusiyada fəhlə mətbuatının az qala bir əsrlik tarixi vardır. Bu, əvvəlcə hazırlıq tarixidir, yəni fəhlə hərəkatı deyil, proletar hərəkatı deyil, "ümumdemokratik", yəni burjua-demokratik azadlıq hərəkatı tarixidir, sonra da özünün iyirmi illik proletar hərəkatı, proletar demokratiyası və ya sosial-demokratiya tarixidir" (9, s.106).

"Azərbaycanda isə inqilabi proletar mətbuat 20-ci yüzilliyin əvvəllərində meydana gəlmiş" (1, s.529) və "1900-1917-ci illər ərzində Azərbaycanda Azərbaycan, rus, erməni və gürcü dillərində 24 bolşevik qəzeti nəşr edilmişdir" (1, s.244).

Azərbaycanda uzun illər mətbuatın həm tədqiqi, həm də tədrisi ilə məşğul olan Seyfulla Əliyev isə fəhlə mətbuatının tarixini Kommunist partiyasının tarixi ilə eyniləşdirirdi: "Kommunist mətbuatının tarixi Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının tarixi ilə üzvi sürətdə əlaqədardır və onun ayrılmaz tərkib hissəsidir. Biz fəhlə mətbuatı dedikdə Kommunist Partiyasının, Kommunist Partiyası dedikdə isə mətbuatımızın keçdiyi uzun, çətin, şərəfli və qəhrəmanlıq yolunu xatırlamalı oluruq" (5, s.3).

Beləliklə, dövrü mətbuatımız əvvəl bolşevik, sonra partiya-sovet, 1960-cı illərdən isə kommunist mətbuatı adı ilə uzun illər SSRİ məkanında ideoloji çərcivə daxilində fəaliyyət

göstərərək vahid informasiya mərkəzindən məlumatlandırıldı və idarə olundu. Yəni bu dövrün "məhsulu olan" mətbuat ədəbi prosesə, ictimai fikrə "təbii şəkildə gəlmədi, inzibati yolla gətirildi" (2, s.58).

Prof. Ş.Vəliyev yazır: "İctimai həyatın bütün sahələrində əsaslı dəyişikliklərlə nəticələnən Böyük Oktyabr Sosialist inqilabı Azərbaycan ədəbi-tənqidi fikrinin inkişafında da xüsusi rol oynadı" (10, s.186). Ədəbi tənqid obyektivlikdən uzaq, yalnız marksist-leninçi nəzəriyyəsinə uyğun nümunələr yaratdığı üçün həmin nümunələrdə dövrün ideoloji, sosioloji və estetik keyfiyyətləri özünü büruzə verirdi. Ümumpartiya bolşevik mətbuatı, onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Azərbaycan bolşevik mətbuatı vərəqə, intibahnamə, qəzet və jurnallar sosialist inqilabının qələbəsi uğrunda mübarizədə "qüdrətli ideya silahı olmuşdu". Bunu dövrün tədqiqatçıları belə bəyan edirdilər ki: "Azərbaycan mətbuatının tarixini öyrənərkən mətbuat orqanlarının istiqamətini marksizm-leninizm ideologiyası əsasında şərh etmək lazımdır" (8, s.6).

Sovet tədqiqatçıları qeyd edir ki: "sovet hakimiyyəti illərində SSRİ-də mətbuatın mükəmməl sistemi yaradıldı və sovet-kommunist rejimi dövründə Azərbaycan mətbuatının total siyasiləşməsi dövrü başladı" (3, 4). KİV kütləvi sürətdə siyasiləşərək tək partiyalılıq prinsiplərini həyata keçirməli oldu. Mətbuatşünas alim Rza Quliyev yazırdı ki: "ölkəmizdə mətbuat tam mənasıyla xalqa məxsusdur, xalqın tribunasıdır və həqiqət çarçısıdır" (4, s.4) Əslində bu mətbuat həqiqətdən çox uzaq idi və cəmiyyətin bütün sahələrinə nüfuz edərək "ən güclü təbliğat" vasitəsi rolunu oynayırdı (9, s.258)

Odur ki, cəmiyyətdə baş verən bütün proseslər mətbuatın tədqiqinə də təsir etdi. Sovet ideologiyasının təsiri və tələbi ilə mətbuat tarixinin araşdırılması prosesi başladı. Bu yanaşma ideoloji, siyasi təhrifləri və qərəzli münasibəti ortaya çıxardı. Yeni dövrdə mətbuatla bağlı qanunlar, fərmanlar verildi. Heç də təsadüf deyil ki, mətbuatı "təbliğatçı, təşkilatçı və təşviqatçı" adlandıran V.İ.Lenin Xalq Komissarları Sovetinin sədri kimi ilk imzaladığı dekret "Mətbuat haqqında" (9, s.257) oldu və bu dekretlə bolşeviklərə dəstək olmayan, inqilaba qoşulmayan mətbuat orqanları "əksinqilabçı" damğası ilə qapadılaraq tənqiddə məruz qaldı.

Sovet dövründə Azərbaycan mətbuatının tədqiqi əsasən 20-ci illərin ortalarından başladı. 1923-cü ildə "Kommunist" və "Bakinski raboçi" qəzetlərinin mininci saylarının çıxması və 1925-ci ildə aprel 12-də bolşevik yazarı Həbib Cəbiyevin sədrliyi ilə Azərbaycan mətbuatının 50 illik yubleyinin keçirilməsi haqqında komissiya yaradılır. Bundan sonra Azərbaycan mətbuatı tarixinə dair əsərlər, məqalələr, elmi kitablar və xatirələr yazılır. Bu tədqiqatlar sovet ideologiyasına uyğun yazılsa da onlarda mətbuatımızın yaranması və inkişafı tarixini əks etdirən çox dəyərli faktlar var. Məsələn, uzun illər Qafqaz Sənzura Komitəsində Şərqi dilləri üzrə sensor vəzifəsində çalışan, ilk müsəlman sensor Mirzə Şərif Mirzəyevin "Qafqazdakı türk mətbuatı tarixi üçün materiallar" əsəri Azərbaycan dövrü mətbuatının tarixinin öyrənilməsində etibarlı mənbələrdəndir" (4, s.165). Çox zəngin arxiv sənədləri əsasında yazılan bu əsərdə M.Ş.Mirzəyev Azərbaycan mətbuatına qənim kəsilən Qafqaz Sənzura Komitəsində çalışan erməni Korqanov, Melik-Meqrabov, Kişmişev, Qaraxanov kimi sensorların anadilli mətbuatımıza qənim kəsilməsinə faktlarla qeyd edirdi.

M.Ş.Mirzəyev əsərində "Ziya", "Ziyayi-Qafqaziyyə", "Kəşkül" və "Şərqi-rus" mətbuat orqanları haqqında da məlumat verib. Müəllif M.Şahtaxtının "Şərqi-rus"da Hacı Zeynalabdin Tağıyevə qarşı yazdığı qərəzli məqalələrə münasibətini belə bildirib: "İlk nömrədən başlayaraq 15-ci nömrəyə qədər mərhəmətli və qüdrətli milyonerin adı soyadı müxtəlif cür hallanır və onun fəaliyyəti hər tərəfdən, müxtəlif nəzər nöqtəsindən müzakirə olunurdu. "Şərqi-rus" şəxsi həyatın toxunulmazlığı prinsipini unudaraq, utanmadan milyonerin ailə həyatından faktları da müzakirəyə qoyurdu" (3, s.4). Mükəmməl sənədlərlə əhatə edilən əsərdə Azərbaycan mətbuatının necə böyük çətinliklərlə yaranması, fəaliyyəti geniş şəkildə şərh edilib.

Yeri gəlmişgən qeyd edim ki, M.Ş.Mirzəyevin həmin əsəri uzun illər sonra AMEA N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun bir qrup əməkdaşı tərəfindən yenidən rus dilində çapa hazırlandı və 2009-cu ildə nəşr edildi.

Tədqiqatçı alim prof. Ş.Hüseynov yazır ki: "Azərbaycan partiya-sovet mətbuatının inqilabdan əvvəlki tarixinə nisbətən Sovet dövrü tarixi bir sıra mətbuat orqanlarına, jurnalist və publisistlərin yaradıcılığına həsr olunmuş dissertasiya işlərinə, kitabça-albom, məqalə və xatirələrə baxmayaraq az tədqiq olunmuş, az öyrənilmişdir" (7,s.48). Lakin onlarda yalnız proletar və bolşevik mətbuatının fəaliyyətindən, yazarlarından bəhs edildiyi üçün həmin tədqiqatların əksəriyyətinin məzmunu, mahiyyəti eynilik təşkil edir və ziddiyyətli faktların, təzadı fikirlərin mövcudluğu da özünü əks etdirir.

Prof. Ş.Hüseynovun tədqiqatlarından belə aydın olur ki: "Azərbaycanda yeni tipli proletar mətbuati və onun tarixi haqqında da ilk sözü bu mətbuatın yaradıcıları söyləmişdir" (6,s.175). Məsələn, Azərbaycan bolşevik mətbuatının təşəkkülü və nəşrində görkəmli rol oynayan, marksizm-leninizm ideyalarının təbliğatçıları, publisistləri Soltan Məcid Əfəndiyevin "Türk dilində ilk bolşevik qəzetləri", "Azərbaycan proletariyatının inqilabi hərəkatı tarixindən", "Hümmət" qəzeti Qafqaz-müsəlman kommunistlərinin orqanıdır", Əliheydər Qarayevin "Partiya mətbuati keçmişdə", Tağı Şahbazinin "Türk fəhlə mətbuatının tarixi: "Hümmət" in yaradılması", Həbib Cəbiyevin "Türk fəhlə mətbuatının iyirmilliyi" və "Kommunist" in yubileyi" "Azərbaycan proletar qəzetinin tarixinə bir baxış" və yaxud "Bolşevik mətbuati: Qısa tarixi öçerklər (1894-1917-ci illər)", "Bolşevik mətbuati birinci rus inqilabi illərində", "Rus dövrü mətbuati (1895-oktyabr 1917)", "Oktyabr və rus burjua mətbuatının süqutu", "Bolşevik dövrü mətbuati Sov.İKP tarixini öyrənməyin bir mənbəyi kimi", "Sovet satirik mətbuati (1917-1963)", "Erməni dövrü bolşevik mətbuati tarixi" və s. bu kimi əsərlərdə birmənalı olaraq bolşevik partiyasının orqanı olan mətbuat, onların yazarları haqqında bir tərəfli, qeyri-obyektiv məlumat verilərək, onların fəaliyyəti həddən ziya şişirdilib. Bunu elə tədqiqatçı Ş.Hüseynov özü də etraf edir: "bu əsərlərin bir qisminə bəzi ciddi nöqsanlara və hətta ciddi təhriflərə də rast gəlirik" (6,s.178). Amma bununla yanaşı həmin materiallarda mətbuatımızın inqilabdan əvvəlki və sonrakı tarixinə dair çox qiymətli fikirlərin, faktların, xatirələrin olduğunu da danmaq düz olmazdı.

Azərbaycanda milli dövlətin süqutu və bolşevik işğalı ilə başlanan 1920-30-cu illər Azərbaycan ədəbi-tənqidi fikir tariximizdə mürəkkəb, ziddiyyətli mərhələ kimi səciyyələndirilir. Bu dövrdə ədəbi tənqiddə çox gənc qüvvələr cəlb edilərək dövrün ideologiyasına uyğun tədqiqatçı kimi yetişdirildi. Məsələn, Əli Nazim, Mustafa Quliyev, Ruhulla Axundov, Mehdi Hüseyn, Tağı Şahbazi və başqaları. Bu ədəbi tənqidçilər əsasən ədəbi əsərlərin tənqidi və təbliği ilə məşğul idilər. Mətbuatla bağlı çox az-az fikirləri, mülahizələri var. Amma bəzilərinin diqqətini Azərbaycan mətbuatının inkişafı, problemləri də cəlb etmişdir. Məsələn, Tağı Şahbazinin "Türk fəhlə mətbuatının tarixi" (1923) əsərinə də Azərbaycan mətbuatının inkişafı, problemləri, nöqsanları açıqlanır. İstər inqilabdan əvvəl, istər sonra bir çox qəzet və jurnallarla əməkdaşlıq edən, bəzilərinə redaktor vəzifəsində çalışın T.Şahbazi əsərində əsasən Aprel inqilabından sonrakı mətbuatın fəaliyyətinə nəzər salaraq "Azərbaycan sovet mətbuatının inkişaf yolları ilə maraqlanmış və bu xüsusda bir sıra fikirlərini, mülahizələrini, məsləhətlərini irəli sürmüşdür" (4, s. 23).

T.Şahbazinin bu mövzuda olan əsəri, məqalələri sırf bolşevik ideologiyasını təbliğ etsə də orada elə məsələlər var ki, bu gün də aktualdır. O, çox haqlı olaraq mətbuatın kütlələr arasında geniş yayılmasını təmin edən əsas və başlıca amillərdən birini mətbuatın dilinin sadə, səlis olmasında görürdü. "Türkcə "Kommunist" qəzeti kimlər üçün yazır?", "Mətbuati xalqa yaxın etməkdən ötrü nə lazımdır?", "1000 dəfə" (bu məqaləni "Kommunist" qəzetinin mininci sayının çıxması münasibətilə yazıb) sərlövhəli məqalələrində əksər mətbu orqanlarının dilini, üslub xatəalarını tutarlı faktlarla ciddi tənqid edərək "mətbuati xalq üçün bir məktəb" adlandırır.

Tədqiqatçı alim N.Quliyev yazırdı ki: "XX əsr azəri mətbuatının yaranması və inkişafında mühüm xidmətləri olan" (2.s.2) Tağı Şahbazi (Böyükəğa Talıblı) həm də dövrünün görkəmli publisisti, jurnalist olub. Təəssüflər ki, sovet dövrü yazılan "Azərbaycan mətbuat tarixinə və ayrı-ayrı publisistlərin fəaliyyətinə həsr edilmiş müxtəlif tədqiqat əsərlərində T.Şahbazinin adına rast gəlmirik" (2, s.2). Halbuki, represiya qurbanı olan T.Şahbazinin mətbu fəaliyyətinin öyrənilməsi "mətbuat tariximizdə hələ də kölgədə qalan bir sıra əhəmiyyətli məsələlərin aşkar edilməsi və aydınlaşdırılmasına, mətbuatımızın inkişaf mərhələlərinin müəyyən cəhətlərinin işıqlanmasına kömək edə bilər" (2,s.2).

Yeri gəlmişgən qeyd edim ki, ədəbiyyatşünas alim Ə.Məmmədov 1958-60-cı illərdə T.Şahbazinin bədii əsərlərinin bir qismini rus və azərbaycan dilində tərtib edərək çap etdirmiş, lakin bura ədəbi mətbuətini daxil etməmişdir. Onun mətbu irsi haqqında ilk dəfə 1969-cu ildə tədqiqatçı alim Nəriman Quliyev "Böyükəğa Talıblının həyat və yaradıcılığı mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edib. Müəllif "tədqiqat obyektinə dövrün elmi uğurları kontekstində baxmaqla yanaşı, öz alim-vətəndaş mövqeyini də aydın ifadə etmiş, mümkün qədər ideoloji təsirlərdən uzaq olmağa çalışmış və qismən də olsa məqsədinə nail olmuşdur" (3,s.3).

Azərbaycan bolşevik mətbuatının görkəmli nümayəndəsi Sultan Məcid Əfəndiyev "Azərbaycan dilində ilk bolşevik qəzetləri", "1906-cı il-mətbuat vasitəsilə təşviqat", "Kollektiv təşkilatçı-təbliğatçı", "Təkamül" qəzetəsi", "Yoldaş" qəzetəsi" və "Bakinski raboçi" adlı məqalələrində bolşevik qəzetlərini "sınıf və ideoloji mübarizənin-fəal təbliğatçıları" adlandırır. Təkcə "İrşad" qəzetində "40-a yaxın məqaləsi dərc olunan" (10,s.35) qeyd edir.

Dövrün digər tədqiqatçıları kimi, S.M.Əfəndiyev də istər bolşevik mətbuatının fəaliyyətinə aid, istərsə də başqa mövzuda yazdığı hər bir məqalədə milli hökumətə, müsavətlərə qarşı qarazlı mövqe nümayiş etdirib.

S.M.Əfəndiyev aprel cəvrişindən əvvəlki illəri nəzərdə tutaraq yazırdı: "inqilabdan əvvəl Azərbaycan ədəbi tirajla bir necə Azərbaycan qəzeti nəşr edilirdi. İndi bütün rayonlarda qəzet çıxır və nəşr edilən qəzet və jurnalların üçdə iki hissəsi Azərbaycan dilində çıxır" (5, s.12).

Əvvəla qeyd edim ki, S.M.Əfəndiyev burada "cüzü tirajla bir necə Azərbaycan qəzeti nəşr edilirdi" deməkdə böyük yanlışlığa yol verib. Azərbaycan mətbuatına dair araşdırmalarda dövrə bağlı fərqli rəqəmlər verilsə də bu illərdə Azərbaycanda milli mətbuat həm kamiiyyət, həm keyfiyyət baxımından inkişafda idi. Məsələn, prof. N.Axundov yazırdı ki: "1920-ci ilə qədər Azərbaycanda 400-dən çox dövrü mətbuat orqanı buraxılıb" (10,s.14). Tədqiqatçı alim K.Talıbzadə isə "Bakıda 1905-1920-ci illər arasında Azərbaycan dilində 130-dan yuxarı qəzet və jurnal" (3, s.47) nəşr olduğunu yazır. Mətbuatşünas alim İ.Ağayev 1918-1920-ci illəri Azərbaycan dövrü mətbuatının ən yüksək inkişaf mərhələsi kimi səciyyələndirərək qeyd edirdi: "Təkcə bunu demək kifayətdir ki, 1875-ci ildən, Azərbaycanda dövrü mətbuatın yaranmasından keçən 45 il ərzində təxminən cəmi 40 qəzet və jurnal çıxdığı halda, bu rəqəm qeyd ediləndən cəmi iki il içərisində 200-yüzdə yaxın olmuşdur". Tədqiqatçı alim S.Rüstəmovun da tərtib etdiyi bibliografiyada da bu dövrün (1917-1920) mətbuati istər sayına, istərsə də ideya istiqaməti və rəngarəngliyinə görə Azərbaycanın mətbuati tarixində "ən zəngin, maraqlı mərhələ" kimi səciyyələndirilir. Xanım tədqiqatçı bibliografiyada (ərəb qrafikası ilə) Azərbaycan dilində çıxan mətbuatın sayını kodlaşdırılmış şəkildə 74 olaraq göstərir və 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan dilində çap olunan dövrü mətbuatın ümumi sayını isə (və adları) 65 olaraq qeyd edir. Arxiv materiallarından aydın olur ki, 1901-1920-ci illər arasında, Bakıda azərbaycan, rus, erməni və başqa dillərdə 301-ə yaxın dövrü mətbuat orqanı buraxılıb. Bunlardan təxminən 129-u Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövründə çap olunan qəzet, jurnal və vərəqələrdir (60-i Azərbaycan, 52-si rus, 17-si erməni dilində).

Azərbaycan ədəbi tənqidinin inkişaf tarixində "mürəkkəb bir mərhələ" adlandırılan 1920-30-cu illərə tarixi nöqtəyi-nəzərdən yanaşsaq "20-30-cu illər tənqidinin məsələlərə vulqar-

sosioloji mövqedən yanaşması, əlbəttə, elmi-metodoloji yanlışlıq kimi qiymətləndirilə bilər” (4,s.92).

Çünki siyasi prinsiplər özünü ədəbi-bədii mühitdə daha qabarıq büruzə verdi. Sovet mətbuat sistemi sovet cəmiyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi bir institut olmuşdur. Lakin bu institutun yaratdığı informasiya uzun müddət manipulyasiya yolu ilə sovet rejimini qorumağa kömək etmiş və ölkədə antidemokratik şəraitin hökm sürməsinə yol açmışdı.

Yazıçı-tədqiqatçı alim Elçin Əfəndiyev yazır: “Sistemin ədəbi ideologiyası formalaşdığı vaxtdan sovet dövrü jurnalistikasını təbliğatdan kənar təsəvvür etmək mümkün deyil. Yalnız dövlətin və partiyanın monopoliyasında olan kütləvi informasiya vasitələri bolşevik (kommunist) partiyasının ideologiyasını təbliğ etməklə məşğul olmuşdur” (3,s.11).

Bütün yazıçılar və jurnalistlər Oktyabr inqilabının mahiyyəti. “gözəlliyi” barədə yazmalı idilər. Yazıçılar, jurnalistlər, publisistlər partiyanın hər bir qərarını dönə-dönə tərifləyir və yuxarıların siyasətini mətbuat səhifələrində davam etdirirdilər. Təbii ki, bu işdə senzuranın əvəzsiz rolu var idi. SSRİ-də ilkin senzuranı hər şeyə qadir olan Qlavlit-Baş Ədəbiyyat İdarəsi həyata keçirirdi. Sonralar onun adı dəyişdirilərək Mətbuatda Dövlət Sirlərinin Mühafizəsi Baş idarəsi qoyulsa da, o, bütün dünyada ilk adı ilə məşhurdur.

Yuxarıda bəhs etdiyimiz əsərlərdən bir daha aydın olur ki. 1920-ci ilin ortalarından, 1990-cı ilin əvvəllərinə kimi Azərbaycanda (əslində bütün SSRİ məkanında) mətbuat marksizm ideologiyası, metodologiyası əsasında öyrənilib, yazılıb və təbliğ edilib. Partiya və onun ideoloji funksionerləri öz ideyalarının təbliği, təşviqi, təşkili işində mətbuatın, xəbər aqetliyinin, radio və televiziyanın manipulyasiya gücündən maksimum istifadə etmək üçün kütləvi informasiya vasitələri sistemini mümkün qədər genişləndirməyə cəhd göstərirdilər. Proletar ədəbiyyatı və mətbuatı hakim ideologiyanın rüporuna çevrildi, bu ideologiya isə marksizm-leninizm ideologiyası idi.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. ADN. On cildə. VI cild. 1982, 567 s
2. Azərbaycan mətbuat tarixi antologiyası. 2 cildə, I cild. Elm və Təhsil. Bakı, 2010, 439 s
3. Azərbaycan mətbuat tarixi antologiyası. 2 cildə, II cild. Elm və Təhsil. Bakı, 2011, 435 s
4. Əhmədov B. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyat tarixi. 3 cildə, 2 cild (Dərslük). Bakı, 2010, 436 s
5. Əliyev S. Marksist fəhlə mətbuatı RSDFP y. 1987, 110 s
6. Hüseynov Ş. Həqiqət və ədalət çarçısı. Yazıçı.
7. Hüseynov Ş. ADU Elmi əsərləri. Jurnalistika :
8. Mehdiyev M. Azərbaycan jurnalistikasının təc
9. Lenin V.İ. Əsərlərinin tam külliyyatı. 25-ci cil
10. Vəliyev Ş. “Füyuzat” ədəbi məktəbi. Elm və t
11. “Kommunist” 21 oktyabr 1929
12. “Yeni yol” 28 dekabr 1924